

KONTROLNÍ ŠETŘENÍ FOREM OBCHODU S DŘÍVÍM A JEJICH ZASTOUPENÍ V ČESKÉ REPUBLICCE

odborné sdělení

CONTROL ANALYSIS OF THE TIMBER TRADE FORMS IN THE CZECH REPUBLIC short communication

JIŘÍ OLIVA ✉

Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta lesnická a dřevařská, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 - Suchbátka, Czech Republic

✉ e-mail: oliva@fd.czu.cz

ABSTRACT

On average, more than 15 million cubic meters of timber are traded annually in the Czech Republic. Economic literature describes several methods, which are used in the sale of timber worldwide. Methods include, for example, independent sales, supply contracts, auctions, sealed bid auctions, regular and electronic auctions, calls for subscriptions, sales on the stock exchange and sales through commercial organizations. Selecting the business method depends on the size of the forest estate, and also on traditional practices. The representation of the business methods has been the subject of estimation in the Czech Republic. The purpose of this work is to determine, which method and to what extent is used in the country. A survey of individual forest owners was conducted. Due to the requirement of anonymity for most of the respondents, the results were evaluated in five property categories: state-owned enterprises, national parks, school enterprises, municipal properties, and private ownership. The survey results show that the majority of forest owners and managers use a very limited number of business methods, which is a consequence of traditional attitudes and practices. Only two state operators use seven business methods, which allow for the mutual comparison of the achieved prices and the establishment of objective price levels, and provide argumentative material for business meetings.

Klíčová slova: obchod s dřívím; obchodní smlouvy; aukce; dražba; volný prodej; trh s dřevem

Key words: timber trade; trade agreements; auctions; public sale; free market; wood market

ÚVOD

Obchod s dřevem je pro vlastníky nebo správce lesů v České republice jednou z nejdůležitějších lesnických disciplín. Náklady spojené jak s trvale udržitelným hospodařením, stejně jako náklady na zajištění externalit jsou většinou většinou saturovány právě výnosy z obchodní činnosti se dřívím. Pro obchodní činnost lze použít několik forem s různou možností intenzity cenového tlaku na odběratele. Cílem této práce je zjištění, jaké formy obchodu čeští vlastníci a správci lesů používají, v jakém rozsahu a jaký je podíl těchto forem v rámci celé ČR.

Prodej surového dříví nepředstavuje jedinou možnost tržeb v lesním hospodářství, avšak v České republice činí jeho podíl na celkových tržbách cca 90 %. V některých evropských zemích (jako příklad můžeme vzít sousední Rakousko) dosahují tržby mimo prodej dřeva až 40 %. Jedná se například o prodej vody vyvěrající na pozemku, zakládání deponií na lesních pozemcích a další možnosti, které naše legislativa neumožňuje. Proto v ČR zůstává obchod s dřevem z výše uvedených důvodů zásadním zdrojem příjmů pro saturování potřeb lesa. Z toho také vyplývá obecná snaha o to, aby byl realizován s co nejvyšším vý-

nosem. Zcela logicky, protože tržby jsou rozhodující složkou výnosů a hlavním finančním zdrojem podniku, který slouží k úhradě jeho nákladů, daní, dividend i rozšířené reprodukce (SYNEK 2011). V případě lesů však nejde jen o výnos, ale i o zajištění funkcí lesa, a k tomu jsou tržby za prodávané dříví rozhodujícím (zpravidla jediným) zdrojem prostředků, kterými podporuje rozvoj funkcí lesa (BLUŠOVSKÝ 2000). Mnoho těchto funkcí neposkytuje žádný výnos, protože jsou charakteru funkcí veřejných, které nemají zpravidla žádnou cenu (MOLEK 2007). To jen podtrhuje význam ceny a tržeb za obchodované dříví. Ani výnos z obchodu s dřevem není ovlivňován pouze cenovými poměry a situací na trhu s dřívím. Mají na něj vliv i vlastní formy obchodu, jeho organizace, množství obchodovaného dříví a samozřejmě i lidský faktor.

Protože lesy v ČR mají velikostně velmi diferencovanou vlastnickou strukturu, jsou velmi diferencované i způsoby obchodování s dřívím. Najdeme tak obchod ve vlastní režii vlastníka, obchod jako outsourcing, obchod přes zprostředkovatele, obchod na komoditní burze, aukční obchody, včetně aukcí elektronických, dražby a další.

Volba formy a organizace obchodu je zásadní u velkých lesních majetků, zejména u majetků ve vlastnictví státu. Nejen že musí přinést maximální výnos, ale cenová politika musí být také politicky obhajitelná. Navíc musí zajistit splnění podnikatelských a marketingových cílů (SCHMITHÜSEN 2009). Zejména externí organizace obchodu, byt bude racionální, efektivní a maximálně zisková, bude vždy předmětem politického zájmu a může vyvolávat i různá podezření z neoprávněného osobního prospěchu osob, které v obchodě působí. Příkladem může být i externí zajištění obchodu se dřevem u Lesů ČR, s. p., kdy po roce 1998 byla část obchodu externě zajištěna na smluvním základu s firmou Hradecká lesní a dřevařská společnost, a. s. (HLDS). Přestože tato forma měla nesporné výhody oproti zajištění obchodu budováním vlastního obchodního útvaru, zajišťovala maximální výnos a měla i protikorupční účinky, byla ze strany politické sféry tak kritizována, až došlo k neobnovení smlouvy a spolupráce se prakticky zastavila.

Přehled možných forem obchodu na trhu s dřevem

Pojmem trh se obecně označuje místo, kde se dodavatelé a zákazníci schází, aby směnovali zboží (SCHMITHÜSEN et al. 2009). Dnes se tak děje za pomoci univerzálních platebních směnných prostředků, především peněz. Současné moderní komunikační prostředky umožňují, že prodávající i kupující, stejně tak jako obchodní procesy mezi nimi, mohou být odděleny časově i prostorově. Tyto komunikační technologie dovolují rozvoj netradičních, avšak efektivních forem obchodu, v minulosti málo známých nebo zcela neznámých. Jedná se zejména o formy založené a provozované na internetových sítích.

V obchodní činnosti firem nebo jednotlivců můžeme nalézt několik prodejních postupů. Jejich výběr ovlivňuje zejména rozsah obchodu a charakter obchodovaných předmětů, výrobků či komodity. Mezi nejobvyklejší postupy patří:

- **Volný prodej:** forma, které se účastní pouze prodávající a kupující, kteří mezi sebou dohodnou množství, kvalitu a cenu. Obchodní vztah je většinou krátkodobý.
- **Prodej na základě smluv o dodávkách:** jedná se o střednědobé až dlouhodobé smlouvy, většinou velkých vlastníků lesa s velkými zpracovateli. Účelem je jistota odbytu suroviny na straně jedné a jistota dodávek na straně druhé.
- **Dražba:** jedná se o prodej nejvyšší ústní nabídky. Obchodním partnerem se stává ten, kdo nabídne ve stanoveném čase nejvyšší cenu. V ČR se téměř nepoužívá.
- **Písemné vydražení:** veřejná soutěž – prodej nejvyšší písemné nabídky. Lze soutěžit cenu dříví na kterékoliv lokalitě, nebo zadat tzv. „komplexní zakázku“, kdy je součástí i pěstební činnost a soutěží se saldo mezi prodejem dřeva a pěstební činností.
- **Elektronická aukce:** aukce, které se účastní zájemci, zaregistrovaní u poskytovatele služby. Na speciálním internetovém serveru jsou uveřejněny nabídky sortimentů dříví a množství, a účastník aukce nabízí cenu. Prodej končí uplynutím časového limitu, ve kterém již nedošlo k dalšímu navýšení ceny.
- **Vypsání subskripce:** prodávající nabízí dodávku dřeva za určité ceny a kvality a očekává objednávky. Forma subskripce je často spojena s předplatbou nebo zálohou.
- **Prodej na burze:** aukce, organizovaná komoditní burzou. Aukce se mohou zájemci účastnit přímo (členové burzy) nebo prostřednictvím dohodců. Činnost burzy je řízena zákonem a je obecně považována za jednu z nepochybnitelných tržních forem.
- **Prodej prostřednictvím obchodních organizací:** společný obchod většinou menších vlastníků. Realizuje se buď založením společného obchodního podniku, nebo převodem obchodních funkcí přímo na specializovanou obchodní firmu.

METODIKA

Cílem metodiky je poskytnutí co nejpřesnější informace o tom, jaké formy obchodu s dřívím jsou v ČR nejrozšířenější, a které naopak používány minimálně nebo vůbec. Problémem šetření je značná velikostní diferencovanost lesních majetků a zejména pak skutečnost, že velká část privátních i obecních vlastníků lesů nechce zveřejnit nejenom své odběratele, ale ani formu obchodu, kterou v dodavatelско-odběratelských vztazích uplatňují. Nicméně příslib anonymity a sdružení výsledků do vlastnických kategorií nakonec umožnilo dojít ke konkrétním výsledkům, které poskytují kontrolní srovnání s dosavadními odhady využívání těchto forem. Vzhledem k velmi rozdílné velikosti subjektů musela být použita i rozdílná metodika zjištění zastoupení jednotlivých forem obchodu:

1. Přímá informace, poskytnutá správcem lesního majetku (Lesy ČR, s. p., Vojenské lesy a statky ČR, s. p., národní parky, výjimečně i některé obecní lesy).
2. Deduktivní metoda, spočívající v zjištění informací od odběratelů a obchodních firem o objemech, obchodovaných z určité oblasti vlastnictví.
3. Anonymní dotazník, zaslaný sto respondentům.
 - Výsledek šetření je shrnut v tabelárním a grafickém přehledu podle následujících vlastnických kategorií, a sice státní podniky (Lesy ČR, Vojenské lesy a statky ČR), ostatní státní (národní parky, školní lesní podniky a polesí), obecní lesní majetky a konečně soukromé lesní majetky.

Dotazníky, ať už adresné nebo anonymní, byly stejné pro všechny respondenty. Jednalo se o jednoduchou tabulku, kde v řádcích byly uvedeny a stručně popsány jednotlivé formy obchodu a respondent doplnil procento zastoupení příslušné formy v celkovém objemu obchodu daného subjektu, takže jejich součet tvořil 100 %. Dále byla ještě uvedena průměrná roční těžba za poslední tři roky. Údaje se tedy vztahují k období 2013–2015. Šetření pak bylo provedeno v měsících duben – červen 2016.

Při vyhodnocení musely být eliminovány některé nepřesnosti, které uvedli vlastníci nebo správci lesů ve svých odpovědích nebo v anketním dotazníku. Jednalo se především o dodávky na vlastní provozovnu, se kterou je v některých případech uzavírána smlouva a tento objem respondent zařadil do obchodu na základě smlouvy o dodávkách. Tato forma by měla být z šetření vyloučena, protože se nejedná o vztah obchodní, ale o vnitřní vztah v rámci jednoho subjektu, kdy nedochází ke změně vlastnictví. Pro celkový přehled byla proto pro takto umístěný objem dřeva vyčleněna samostatná kategorie s názvem „Ostatní“. Dále byla sloučena forma elektronické aukce a elektronické dražby. Podle české legislativy nelze prostřednictvím internetu dražit a to, co respondent nazývá elektronickou dražbou, je v podstatě elektronická aukce. Proto jsou obě formy sloučeny.

VÝSLEDKY

Výsledky šetření jsou zpracovány do dvou tabulek. Tabulka 1 znázorňuje procentické zastoupení jednotlivých forem obchodu s dřívím podle výše uvedených skupin vlastníků a současně i procentický objem každé obchodní formy v rámci celé ČR.

Největší objem dřeva se obchoduje formou písemného vydražení, a to 38 %. Druhý nejvyšší podíl zaujímá forma volného prodeje – 31,5 %. V pořadí třetí pozice náleží formě smluv o dodávkách – 16 %, a pak následuje forma elektronické aukce s objemem 9,5 %. Další formy jsou zastoupeny okrajově, nebo vůbec.

V tab. 2 jsou pak procentická zastoupení přepočtena do množství dřevní hmoty v m³, obchodované příslušnou obchodní formou jak dle vlastnických kategorií, tak komplexně v rámci těžby v ČR.

Tab. 1.

Procentické zastoupení obchodních forem dle vlastnických kategorií a podíl obchodních forem na celkovém objemu obchodu v ČR
Percentage of individual business methods for each group of owners and the share of the business methods in the total volume of timber traded in the Czech Republic

	Státní podniky/ State enterprises	Národní parky/ National parks	Školní podniky/ School enterprises	Obecní lesy/ Municipal forests	Soukromé lesy/ Private forests	Celkem ČR/Total (Czech Republic)
Těžba dříví/Logging	8 931 900	247 500	144 700	2 181 300	4 151 100	15 656 500
Volný prodej/ Independent sales	4	5	7	73	71	31,5
Smlouvy o dodávkách/ Supply contracts	10	44	63	19	22	16
Dražba/Auction		0	0			0
Písemné vydražení/ Sealed bid auction	67		0			38
Aukce prezenční/ Regular auction	2		0			1
Elektron. aukce/ Electronic auctions	15	44	1	1		9,5
Vypsání subskripce/ Calls for subscription		3	0			0
Prodej na burze/ Operation in stock	1,5	4	0			1
Obchodní organizace/ Commercial organizations			0	6	6	2
Ostatní/Others	0,5		29	1	1	1
Celkem/In total	100	100	100	100	100	100

Tab. 2.

Objem dříví [m³] dle obchodních forem a vlastnických kategorií v ČR
Timber volume [m³] according to the business methods and ownership categories in the Czech Republic

	Státní podniky/ State enterprises	Národní parky/Nati- onal parks	Školní podniky/ School enterprises	Obecní lesy/ Municipal forests	Soukromé lesy/ Private forests	Celkem ČR/Total (Czech Republic)
Volný prodej/ Independent sale	343 856	12 925	10 290	1 592 349	2 947 281	4 906 701
Smlouvy o dodávkách/ Supply contracts	967 166	109 167	90 822	414 447	913 242	2 494 844
Dražba/Auction		464				464
Písemné vydražení/ Sealed bid auction	5 919 347					5 919 347
Aukce prezenční/ Regular auction	173 866					173 866
Elektron. aukce/ Electronic auctions	1 348 655	108 892	1 598	21 813		1 480 958
Vypsání subskripce/ Calls for subscription		6 489				6 489
Prodej na burze/ Operations in stock	155 301	9 563				164 864
Obchodní organizace/ Commercial organization			40	130 878	249 066	379 984
Ostatní/Others	23709		41 950	21 813	41 511	128 983
Celkem/In total	8 931 900	247 500	144 700	2 181 300	4 151 100	15 656 500

K tabulkovým údajům je třeba poznamenat, že množství, uváděné s přesností 1 m³ je výsledkem výpočtu, nikoliv součtu odpovědí respondentů, kteří uváděli pouze procentické zastoupení jednotlivých forem v objemu jejich dodávek. Výpočet pak nebyl zaokrouhlován z důvodu souladu celkového množství s objemem těžby v ČR.

Komentář k výsledkům

Největší objem dřeva se obchoduje formou písemného vydražení, a to 38 %. Je to nepochybně způsobeno obchodním modelem největšího správce – Lesů ČR, který touto formou obchoduje plných 75 % svého objemu těžeb. Druhý největší objem patří, možná překvapivě, formě volného prodeje. Důvodem bude velké množství drobných obecních a privátních majetků, kde při prodeji malých množství je volný prodej nejjednodušší formou s minimální administrativou. Třetí nejpoužívanější formou je smlouva o dodávkách. V objemu ČR je zastoupena 16 % a je používána státními podniky a velkými privátními a obecními vlastníky. K formám s větší důležitostí patří ještě elektronická aukce s objemem 9,5 %, používaná zejména státními podniky a národními parky. Ostatní formy dosahují zastoupení od 0 % do 2 % a jsou v objemu, obchodovaném v ČR, okrajové. Prodej dřeva formou dražby a subskripce se vyskytuje ojediněle a v tak malém rozsahu, že v celostátním měřítku je prakticky nulový, i když v případě národních parků dosahuje 4 %.

Použití komparace různých forem nese znaky maximální objektivitu při stanovení cen, což je důležité zejména u státních podniků. V případě vysokých cen a vysokého tržního podílu se mohou jejich činnosti dotýkat různé formy regulace, zvýšená publicita i zájem kontrolních orgánů (SYNEK 2011). Proto by měl být zejména u velkých vlastníků tento počet co nejvyšší a informovanost o výsledcích reálná, neboť jen reálná informovanost se opírá o sumu pravdivých informací (BAKEŠOVÁ, KŘEŠŤAN 2008). Mnoho velkých vlastníků je však úzce zaměřeno na několik málo forem obchodu, nezdědíka pouze na jednu. V tomto směru mají největší diferenciaci obchodních forem Krkonošský národní park a Lesy ČR, s. p., kdy každý subjekt využívá 7 různých obchodních forem.

ZÁVĚR

Z tohoto šetření jednoznačně vyplývá, že s výjimkou tří velkých státních subjektů (Lesy ČR, s. p., a dva národní parky) je spektrum používaných forem velmi úzké. Řídí se velikostí subjektu, zejména však tradičními přístupy a zvyklostmi. Široké spektrum používaných obchodních forem je nejlepším východiskem pro komparaci dosažených cenových úrovní a objektivním argumentem při cenových jednáních. Takto stanovené ceny jsou nejenom přínosem pro příslušného vlastníka či správce lesa, ale mohou být využity i vlastníky lesů malých výměr, pro které je diferenciací obchodních forem z důvodu malého obchodovaného množství prakticky vyloučena. Je tedy zejména na správcích velkých lesních majetků, aby této problematice věnovali patřičnou pozornost.

LITERATURA

- BAKEŠOVÁ M., KŘEŠŤAN V. 2008. Základy logistiky. Jihlava, Vysoká škola polytechnická: 120 s.
- BLUŽOVSKÝ Z. 2002. Obchod se dřevem. Praha, Česká zemědělská univerzita v Praze: 125 s.
- SCHMITHÜSEN F. et al. 2009. Podnikání v lesním hospodářství a dřevařském průmyslu. Základy podnikové ekonomiky a řízení. Praha, Česká zemědělská univerzita v Praze: 535 s.
- TROMBORG E., BUONGIORNO J., SOLBERG B. 2000. The global timber market: implication of changes in economic growth, timber supply and technological trends. *Forest Policy and Economics*, 1: 53–69.
- MOLEK J. 2007. Personalistika a řízení. České Budějovice, Jihočeská univerzita České Budějovice: 127 s.
- SYNEK M. 2011. Manažerská ekonomika. Praha, Grada Publishing: 471 s.

CONTROL ANALYSIS OF THE TIMBER TRADE FORMS IN THE CZECH REPUBLIC

short communication

SUMMARY

In the Czech Republic, timber trade is carried out usually by the owners or managers of the forest estate, and only its small part is performed by commercial organizations. Although there are several methods of trade (e.g. independent sales, supply contracts, auctions, sealed bid auctions, regular and electronic auctions, calls for subscriptions, sales on the stock exchange and sales through commercial organizations) in use, their market share has always been estimated. The purpose of this research is to define the proportions in which the business plans are used in the Czech Republic. Survey was conducted within the major types of ownership, as well as through personal interviews. Because many respondents requested anonymity, the survey results are analyzed and summarized as five categories of property: state-owned enterprises, national parks, school enterprises, municipal properties, and private ownership. Table 1 shows the percentages of individual business methods for each category of owners and the share of the business methods in the total volume of timber traded in the Czech Republic. Sealed bid auctions has the highest representation at 38%. This is followed by independent sales at 31.5%, supply contracts at 16%, regular and electronic auctions at 9.5%. Other plans are either marginally represented or not represented at all, such as auctions or subscription methods.

Table 2 shows the volume of timber, in cubic meters, according to the business methods and ownership categories.

The state enterprise Lesy CR (Forests of the Czech Republic) is the biggest owner and it uses the method Sealed of bid auction for 75% of the harvested timber. Therefore, this method has high share (35%) in our country. The high proportion of independent sales at 31.5% was certainly unexpected. This share is due to the small size of some privately and some publicly owned property when trading small quantities of timber, the independent sale represents the simplest method and is also administratively uncomplicated. The survey results show that the majority of forest owners and managers use a very limited number of business forms, which is the result of traditional attitudes and practices. Only two state operators use seven different business methods, which allow for the mutual comparison of the achieved prices and the establishment of objective price levels, and provide argumentative material for business meetings. The largest number of business methods used by the state enterprise Lesy CR and the Krkonoše Mountains National Park, where six business methods were used, allowed for the comparative view of the achieved prices and, thus, their objective determination.

Zasláno/Received: 26. 10. 2016

Přijato do tisku/Accepted: 08. 03. 2017